

MİLLETLERARASI TİCARET ODASININ TAHKİM USULÜ

Dr. Carl R. WELLMANN

Çeviren: Asistan Dr. Turgut KALPSÜZ

1919 yılında kuruluşundanberi Milletlerarası Ticaret Odası, beynelmilel karakterdeki ticari ihtilâfların, nizami mahkemeler huzurunda mutad muhakeme usulünün formalitelerinden içtinapla hallini mümkün kılan bir tahkim organizasyonunun vücuda getirilmesini ve tekâmülünü en esash vazifelerinden biri saymıştır. Hakem mahkemesinin hali faaliyette bulunduğu 35 yıl zarfında bu müessese fevkalâde faydalı olmuş ve Milletlerarası Ticaret Odasının tahkim şartı Devletler Hususî Hukukunun kanunlar ihtilâfî kaideleriyle halli icap eden akitlerin büyük bir kısmına dercêdılmıştır. Tahkim usulünün bu muvaffakiyetinin sebebi, onun hükmün hukuki kalitesini muhafaza ile birlikte usule ve devletler hukukuna müteallik ön meselelerden geniş ölçüde tecrit edilmiş bulunmasında ve böylece adi muhakeme usulünün tekellûf ve şartlarından biri olmasında aranmalıdır.

Tahkim usulü hükmün ısdarını ehemmiyetli surette tacil eder ve hakemlerin tetkiki yalnız ihtilâflı olan muayyen mesele üzerinde temerküz edeceğinden, bu muhakeme usulü taraflar için daha vazih daha belirlidir. Kaldı ki tahkimde muhakeme masrafları da (İdari masraflar ve hakem ücretleri) adi muhakeme usulünün icrası için icap eden masraflardan ehemmiyetli bir surette aşağı tutulabilir.

Nihayet bu usulün şayanı dikkat diğer bir pratik faydası da alelade muhakeme usulünde ekseriya husule gelmekte olan muhakeme esnasında taraflar arasındaki tezatların derinleşmesi tehlikesinin tahkim usulünün haddizatında muslihane bir menfaatler tevazununa müteveccih tarıdansı dolayısıyla bile ehemmiyetli surette azaltılmış bulunmasıdır.

Milletlerarası Ticaret Odasının tahkim usulü, Uzlaştırma ve tahkim talimatnamesinin 1. Haziran 1955 tarihli baskısı hükümleri dairesinde yürütülür. Bu yeni baskı 1 Temmuz 1947 tarihli eski baskıdan esas itibarıyla muhakeme usulünün daha da deriştirilmesine doğru kuvvetli temayülü ve aradaki zaman zarfında münferit memleketlerde, beynelmilel

tahkim sahasında husule gelen hukukî inkişaf sayesinde imkân dahiline girmiş bulunan tahkim yolunu tahrik ve hükmün icrasındaki basitleştirme ile ayrılır.

Tahkim hükümlerinin yeni baskıda bilhassa tebarüz ettirilmiş olan ana prensipleri kısaca aşağıdaki şekilde hulasa edilebilir¹.

Muhakeme usulünün mutlak surette lâzım olmayan bütün formalitelerden içtinap suretiyle mümkün olduğu kadar tacili,

Hâdiseye uygun bir karar verilebilmesi için gerekli şartlar ve kararın tatbik kabiliyetiyle milli hükümler tarafından çizilmiş olan sınırlar dairesinde geniş bir taraf muhtariyeti,

Yüksek evsaftaki hakemlerin intihabı ve hükmün tahkim divanı tarafından şekli olarak kontrolü suretiyle yüksek kalitede hükümler ısdarının temini,

Tahkim yolunun tahkim şartı ile bağlı olan taraflardan birinin ademi müşareketine karşı teminat altına alınması, ihtilâflı meselelerin tarafların rızası ile uzlaştırılmasına çalışmak,

Kaybeden tarafa hükmün icabını kendiliğinden ifa etmesi sadedinde tesir ve hükmün usulü dairesinde icra ve infazı imkânını garanti etmek suretiyle hakem hükmünün tahakkukunu temin.

1 — Tahkim teşkilâtının faaliyete geçebilmesinin şartı her iki tarafın da Milletlerarası Ticaret Odasının hükümlerine tâbi olmayı kabul etmiş bulunmalarıdır. Bu keyfiyet kaideten daha aktin yapılması sırasında beyan edilecektir. Bununla beraber ihtilâfın zuhurunu müteakip karar altına alınmış da olabilir.

Milletlerarası Ticaret Odası bu mevzuda mukaveleye aşağıdaki şartın darcini tavsiye eder:

“İşbu akitten mütevellit bütün ihtilâflar Milletlerarası Ticaret Odasının Uzlaştırma ve Tahkim hükümleri dairesinde, bu hükümlere göre tayin edilmiş bir veya daha ziyade hakemler tarafından nihai olarak hükme bağlanır.”

Ayrıca daha aktin yapılması sırasında bilhassa ihtilâfın bir hakem tarafından mı, yoksa üç hakem tarafından mı hükme bağlanacak olduğu

1) Bu hususta bak. Schönke: Südd. Jur. Ztg. 1948 Sp. 186; Schottelius. Das internationale private Schiedssystem, Recht der internationalen Wirtschaft

tahkim heyetinin nerede içtima edeceği ve hangi millî hukukun tatbik edileceği hakkında da hükümler vazedilebilir.

2 — Asıl tahkim usulünün yanbaşında bir de tarafları müslihan bir anlaşmaya sevk maksadıyla Milletlerarası Ticaret Odası Millî Komitesine yahut Sekreterliğine² yapılacak müracaatla tahrik edilebilecek olan ihtiyari uzlaştırma usulü derpiş edilmiştir. Mukabil taraf uzlaşmaya nza gösterirse her millî komitenin en az bir âza ile temsil edildiği Merkezi Uzlaştırma Komisyonu kendi âzaları arasından ihtilâfı halletmek üzere seçeceği üç üye ile Uzlaştırma Komitesini teşkil eder. Bu komitenin iki üyesi tarafların tabiiyetini haiz olmalıdır. Reis olarak ise, ancak üçüncü bir devletin tabiiyetini haiz olan bir kimse tayin edilebilir. Hâdisenin tetkikini müteakip ve mümkünse tarafları da dinledikten sonra komite taraflara, kabulü halinde zapta geçirilecek olan, bir "uzlaşma formülü" teklif eder. Tarafların şahsen hazır bulunmaları mümkün olmadığı takdirde alâkalı millî komiteden bu uzlaşmanın kabulü maksadıyla taraflar üzerindeki nüfuzunu istimal etmesi talep edilir. Şimdiye kadar ki tecrübeler, uzlaştırma usulünün zuhur etmiş olan hâdiselerin % 75 inde tamin edici bir hal suretine sevkettiğini göstermiştir. Uzlaştırma teşebbüsü muvaffak olamadığı takdirde her zaman tekrar tahkim usulüne başburtmak kabildir. Kaide, tahkim usulünün uzlaştırmadan tamamiyle müstakil olmasıdır. Bu itibarla tarafların uzlaştırma esnasında ileri sürdükleri hususlar, ne tahkimde, ne de alelâde muhakeme önündeki duruşmada kendilerini ilzam eder. Uzlaştırma Komisyonu üyelerinden hiçbiri aynı ihtilâfın hallinde hakem olamaz.

3 — Asıl tahkim usulünde iki organ harekete geçer: Tahkim Divanı ve Hakem veya hakemler. (Hakem mahkemesi). Pariste bulunan Tahkim divanı Milletlerarası Ticaret Odasının daimi bir teşkilâttır. Divan, bir başkan beş başkan vekili, her millî komitenin bir temsilcisi, bir umumî kâtip ve teknik müşavirlerden müteşekkildir. Duruşma hazırlığı safhasında dava arzuhalinin kabulü, müteakib davanın ihbarı, taraflarca teklif edilen hakemin tayini daha doğrusu tayin edilen hakemin tasdiki gibi hususlar ona terettüp eder.

Duruşmayı takip eden safhada ise Divan hakem hükmünü, hakem mahkemesi tarafından imzasından evvel kontrol etmekle mükelleftir.

Dava usulü, üç suretli bir dava arzuhalinin selâhiyetli millî komiteye

2) General sekretariat der Internationalen Handelskammer, 38 Cours Albert Ier, Paris VIII e.

veya milletlerarası Ticaret Odası Sekreterliğine tevdiini şart koşar. Arzuhal tarafların isimlerini yani firmalarını ve adreslerini ihtiva etmelidir. Bundan başka arzuhalde ileri sürülen iddialar delil ve vesâikleri de ilâştirilmiş olarak izah edilmeli, tahkim şartı aynen dercedilmeli ve hakemlerin seçimine ve sayılarına müteallik teklifler zikredilmelidir. Tahkim arzuhalinin usulü dairesinde tevdi üzerine Tahkim Divanı bunun bir suretini 30 gün zarfında arzuhale cevap vermekle mükellef olan müddeialeyhe tebliğ eder. Müddeialeyh, kendisini ilzam eden bir tahkim şartının mevcudiyetine rağmen ihtilâfın hakem yoluyla halline mümanağat ederse, tahkim buna rağmen cereyan eder.

Tahkim şartının muteberiyetine itiraz ediliyorsa Tahkim Divanı zahiren bir tahkim şartının mevcudiyetini kabule sevkeden ahvalin mevcudiyeti halinde tahkimin icrasını emreder. Bu itiraz hakkında maddî hüküm vermek hakem mahkemesine terettüp eder. Eğer muteber bir tahkim şartı mevcut ise mukavelelerin butlanı veya ademi mevcudiyeti hakkında da hakem mahkemesi karar verir.

Müddeialeyhin dava arzuhaline cevabının vusulünü müteakip tahkim divanı hakem mahkemesini teşkil eder. Hakemlerin sayıları yahut şahısları hususunda anlaşma mevcut olmadığı takdirde, taraflardan biri üç kişilik bir hakem heyetinin tayin edilmesini talep etmez ve Tahkim divanı da ihtilâf mevzuunun 3 hakemin tayinini haklı gösterecek kadar ehemmiyetli olduğu fikrinde bulunmazsa, Tahkim Divanı bitaraf tabiiyetini haiz tek bir hakem tayin eder. Mukavelede ihtilâfın 3 hakem tarafından halledilmesi derpiş edilmişse taraflardan her biri mümkün olduğu takdirde daha evvel kendi milli komitesiyle de temas ederek, tasdike arz edilmek üzere bir hakem teklif eder. Bitaraf bir tabiiyeti haiz olması icap eden reis ise Tahkim Divanı tarafından tayin edilir.

Hakem Heyetinin seçilmesini ve cevap lâyihasının vusulünü, daha doğrusu bunun için ön görülen 39 günlük mühletin mürurunu müteakip Tahkim Divanı dava dosyasını hakem heyetine tevdi eder. Bu heyet ihtilâfın esas itibarıyla tetkikine başlamadan evvel, - formaliteler müstesna olmak üzere - ileri sürülen iddiaların hâdiselerin ve halledilmesi gereken ihtilâflı noktaların kısaca izahını ihtiva eden bir özet hazırlamaya ve bunu imza edilmek üzere taraflara arz etmeğe mecburdur. Bu özete, münferit devletlerin kanunları bakımından hakem hükmünün icrasını teminat altına almak için gerekli olan diğer bir takım mütalaaların ilâvesi de caizdir. Hakem heyeti, kaideten, işbu özeti imzasını müteakip 60 gün zarfında hüküm vermekle mükellef olup bu müddet zarfında davanın esasını

teşkil eden maddî vaziyeti tavzih etmeğe mecbur ve bu maksatla şahit dinlemeğe ve ehli-vukuf mütalaası almağa selâhiyetlidir. Hakem mahkemesi tahkim esnasında müslihane bir uzlaşmanın teminine gayret etmekle mükelleftir. Taraflardan biri sözlü yargılama usulünün tatbikini talep etmedikçe veyahut hakem mahkemesi bunu lüzumlu addetmedikçe hüküm evrak üzerinde verilir. Hakem mahkemesi maddî hukuk itibariyle meri hukuk kaidelerine ve kanuna riaytle, hakkaniyet ve nasafet esasları da hilinde hüküm verir. Roma hukuk kaynaklarından gelme, ihtilâfı "taraf-ların menfaatlerini müslihane bir surette uzlaştırmağa gayret eden aracı" (amiabl compositör) olarak yalnız hakkaniyet ve nasafet esasları daire-sinde hükme bağlamak selâhiyeti, akitlerin bu hususta anlaşmış olmalarına ve bu taktirde hakem hükmünün icrasının milli hukuklar muvacehe-sinde müemmen bulunmasına vabestedir.

İhtilâfı halletmek üzere 3 hakem tayin edilmiş ise hüküm ekseriyeti arâ ile verilir. Ekseriyeti arâ hasıl olmazsa reis tek başına karar verir. Hakem, kararında masraflarla ücretleri miktar itibariyle tesbite ve onun taraflar arasındaki sureti taksimini göstermeye mecburdur³.

Hükmün verilmesini müteakip Tahkim Divanı hükmü şekil itibariyle kontrol eder ve hakem mahkemesinin tam bir serbesti ile karar vermek selâhiyetine halel iras etmeksizin, hükmün maddî muhtevası ile alâkalı bazı noktalara nazarı dikkati celbedebilir. İmzayı müteakip hakem

3 — Uzlaştırma ve tahkim için taraflardan her birinin peşinen 10.000 Fr. Frankı tutarındaki kaydiye ücretini ödemiş olması şarttır. Uzlaştırma masrafları götürü olarak tesbit edilir. Bu masrafların tesbitinde aşağıdaki tarife esas-tır:

İhtilâflı Meblağ	Ödenecek Ücret
10.000 dolara kadar	binde 10 — 30
10.000 -- 50.000 \$ arasında	" 5 — 15
50.000 -- 200.000 " "	" 3 — 7
200.000 — 600.000 " "	" 2 — 3
600.000 — 1.500.000 " "	" 1 — 2
1.500.000 — 3.000.000 " "	" 0,7 — 1,3
3.000.000 \$ in üstünde	" 0,3 — 1

Tahkim masrafları (İdari ücretler + Hakem ücretleri) her seferinde mevzuubahs olan ihtilâflı meblağ için tediyesi lâzım gelen uzlaştırma masraflarının üç mislidir. Neticesiz kalmış bir uzlaştırma teşebbüsü için yapılmış olan masraflar, hakem masraflarına mahsub edilir. İhtilâflı mevzu müteaddit hakeme tevdi edildiği takdirde, hakem ücretleri iki veya üç misline çıkarılabilir. Hakemlerin şahsi masrafları ve muhtemel ehli vukuf mütalaaları için ödenecek ücretler ayrıca hesap edilir.

hükmünün bir nushasını taraflara tebliğ eder ve hükmün hıfzedilmesi için gerekli tedbirleri alır. Hakem kararları neşredilmediği gibi suretleri de yalnız taraflara tevdi edilir.

Milletlerarası Ticaret Odasının tahkim şartı, akitlerin tabiiyetleri ve ikametgâhları nazarı itibare alınmaksızın yabancı memleketlerle ticari bir münasebeti derpiş eden her akte dercedilebilir. Yalnız akitlerde biri Amerika Birleşik Devletlerinde yahut Latin Amerikan Cumhuriyetlerinden birinde mukimse, yahut bu memleketlerden birinin tâbiyetini haizse, bu takdirde Milletlerarası Ticaret Odası ile Amerika kıtasının iki büyük tahkim teşkilâtı "American Arbitration Association" ile "Inter-American Commercial Arbitration Commission" arasında aktedilmiş olan ve müşterek tahkim şartını derpiş eden anlaşmadan istifade kabildir. Bu hallerde tahkim şartının mukaveleye zirdeki şekilde derci tavsiye olunur:

"İşbu mukaveleden mütevellit bilcümle ihtilâflar nihai olarak tahkim yoluyla hallolunur. Tahkim Amerika Birleşik Devletleri haricinde vaki olacaksa Milletlerarası Ticaret Odasının tahkim hükümleri cari olur; meğerki taraflar tahriri olarak "American Arbitration Association" nın tahkim hükümlerini kabul ve mukavele etmiş olsunlar. Buna mukabil tahkim Birleşik Amerika Devletleri Dahilinde vuku bulacaksa "American Arbitration Association" nın tahkim hükümleri cari olur; meğerki taraflar tahriri şekilde Milletlerarası Ticaret Odasının hakemliğini kabul ve mukavele etmiş olsunlar. Verilmiş olan hükmün tasdiki veya icabı hale göre cebri icrayı temin etmek maksadıyla hükmün infazı beyanında bulunulması selâhiyetli mahkemededen talep olunabilir."

Tarafların tahkim mahallini önceden kararlaştırmış olmaları halinde işbu tahkim şartı aşağıdaki şekilde formüle edilir:

"İşbu mukaveleden mütevellit bilcümle ihtilâflar nihai olarak tahkim yoluyla hallolunur. Tahkim de cereyan edecek ve Milletlerarası Ticaret Odasının - American Arbitration Association'un - tahkim hükümleri cari olacaktır. Verilmiş olan hükmün tasdiki veya icabı hale göre cebri icrayı temin etmek maksadıyla hükmün infazı beyanında bulunulması selâhiyetli bir mahkemededen talep olunabilir."

Taraflardan biri Latin Amerika Cumhuriyetlerinden birinde mukimse yahut bu devletlerden birinin tabiiyetini haizse bu takdirde mezkûr tahkim şartındaki "Amerika Birleşik Devletleri ibaresi", "Latin Amerika Cumhuriyetlerinden biri" kelimeleriyle ve "American Arbitration Asso-

ciation" ibaresi ise "Inter-American Commercial Arbitration Commission" kelimeleriyle deęiştirilir.

Tahkim mahalli ne tahkim şartında zikredilmiş ve ne de taraflarca bu hususta ayrıca bir anlaşmaya varılmamışsa, bu mahalli Milletlerarası Ticaret Odasıyla American Arbitration Association veya Inter-American Commercial Arbitration Commission tarafından tayin edilecek olan müşterek bir tahkim komisyonu tesbit eder.